

Uloga poduzetničke infrastrukture u poticanju razvoja maloga i srednjega poduzetništva u Republici Hrvatskoj

The role of entrepreneurial infrastructure in promoting the development of small and medium-sized entrepreneurship in the Republic of Croatia

¹Edo Cetina, pred., ²Saša Škrinjar, student
^{1,2}Istarsko veleučilište, Riva 6, 52100 Pula
e-mail: ¹ecetina@iv.hr, ²sskrinjar@iv.hr

Sažetak: Rad analizira ulogu poduzetničke infrastrukture u razvoju malih i srednjih poduzeća.

Jačanjem maloga i srednjega poduzetništva kroz kontinuirano ulaganje i primjenu zakonodavstva za državne potpore doprinosi se povećanju zaposlenosti, poticanju domaće proizvodnje i izvoza te stvaranju povoljne poduzetničke klime. Kontinuiranim radom te ulaganjima ostvaruju se smjernice o malom gospodarstvu kao generatoru razvoja. Vlada Republike Hrvatske donijela je cijeli niz mjera za poticanje maloga i srednjega poduzetništva, ulagala je velika sredstva u poduzetničku infrastrukturu te je cijelo područje uređeno Zakonom o unapređenju poduzetničke infrastrukture. U radu je provedeno istraživanje na uzorku poduzetnika kako bi se analizirala uloga poduzetničke infrastrukture u razvoju samih poduzeća. Kvalitetna institucionalna podrška poduzetničkim projektima neophodna je u odgovarajućoj dostupnosti resursa i smanjivanju rizičnosti poslovnoga poduhvata.

Ključne riječi: malo i srednje poduzetništvo, institucionalna potpora, gospodarski razvoj, Hrvatska

Abstract: *The paper analyzes the role of entrepreneurial infrastructure on the development of small and medium-sized enterprises. Strengthening small and medium-sized entrepreneurship through continuous investment and application of state aid legislation contributes to increasing employment, encouraging domestic production and exports, and creating a favorable business climate. Through continuous work and investments, the guidelines on the small economy as a generator of development are realized. The Government of the Republic of Croatia adopted a whole range of measures to encourage small and medium-sized entrepreneurship, invested large amounts of money in entrepreneurial infrastructure, and the entire area was regulated by the Act on the Improvement of Entrepreneurial Infrastructure. In the paper, research was conducted on a sample of entrepreneurs in order to analyze the role of entrepreneurial infrastructure in the development of the companies themselves. High-quality institutional support for entrepreneurial projects is necessary through adequate availability of resources and reduction of the riskiness of business ventures.*

Key words: *small and medium entrepreneurship, institutional support, economic development, Croatia*

1. Uvod

Uspješan poduzetnički pothvat spoj je dobre ideje, kapitala i znanja kojim se ideja realizira uz optimalne uvjete, što rezultira najvišim profitom, a i novim zapošljavanjem. Poduzetništvo u užem smislu podrazumijeva poslovnu aktivnost u obliku pokretanja vlastitoga poduzeća na osnovi inovativne ideje i ukazane poslovne prilike.

Muller et al. (2017.) ističu da su mala i srednja poduzeća glavni pokretač europskoga gospodarstva, budući da su otprilike 99,8 % svih europskih poduzeća mala i srednja poduzeća, zapošljavaju dva od svaka tri zaposlenika i generiraju oko tri petine dodane vrijednosti EU-a. Hisrich et al. (2011.) ističu da Vlada može biti kanal komercijalizacije efekta sinteze društvene potrebe i razvijene nove tehnologije. Lisowska (2016.) ističe da je uloga institucija poslovnoga okruženja u razvoju maloga i srednjega poduzetništva u sadašnjim uvjetima mala. To je rezultat, s jedne strane, malog interesa malih i srednjih poduzeća za podršku koju nude te institucije, a s druge strane, činjenice da često ponuđene usluge ne zadovoljavaju potrebe poduzeća. Kvaliteta institucionalne podrške od presudnoga je značaja za malo i srednje poduzetništvo i o njoj ovisi koliko će ljudi krenuti u poduzetnički pothvat i koliko će malih poduzeća preživjeti na tržištu na početku njihovoga poslovanja.

Razvoj i usavršavanje institucionalnih programa potpore namijenjenih poduzetnicima početnicima neophodan je zbog nedostatka tehničkih i poslovnih vještina kod poduzeća i osoba koje su tek krenule u svoj poduzetnički pothvat. Činjenica je da institucionalna potpora može odigrati vrlo važnu ulogu u revitalizaciji regije kao i njezinom gospodarskom rastu.

Poduzetnička aktivnost smatra se generatorom gospodarskoga razvoja jer utječe na stvaranje novih ideja, radnih mjesta, utječe na pozitivnu atmosferu u zajednici, dotok je svježeg kapitala. Temeljna ideja ovoga rada bila je istražiti međusobnu povezanost razine institucionalne potpore poduzetništva kroz ulaganje u poduzetničku infrastrukturu i razvoja poduzetništva. U radu je analizirana uloga poduzetničke infrastrukture u poticanju razvoja maloga i srednjega poduzetništva. Zbog svoga priznatoga potencijala inovativnosti, povećanja zaposlenosti, internacionalizacije i ubrzanja razvitka regionalnoga i nacionalnoga gospodarstva, mala i srednje velika poduzeća zaslužuju kompleksnu i dugoročno orijentiranu podršku poduzetničke infrastrukture. Mala i srednje poduzetništvo od ključne su važnosti za razvitak nacionalnoga gospodarstva.

Nadalje u radu je provedeno istraživanje na uzorku poduzetnika te se anketnim upitnikom pokušao dobiti odgovor samih poduzetnika o zadovoljstvu i rezultatima u kojima im je pridonijela poduzetnička infrastruktura.

2. Institucionalna potpora malom i srednjem poduzetništvu

U odnosu na zemlje Europske unije i zemlje većega stupnja gospodarskoga razvoja, u Republici Hrvatskoj uočava se kao jedan od gospodarskih problema relativna neusklađenost poduzetničke infrastrukture s potrebama razvoja maloga i srednjega poduzetništva. Poduzetničko djelovanje nije samo sposobnost i odgovornost pojedinca, nego je to integralni fenomen u kojem individualno djelovanje može biti stimulirano ili otežano zbog postojanja ili nepostojanja odgovarajuće institucionalne podrške. Kritike koje se upućuju na adresu državnih uprava odnose se na nedovoljnu osjetljivost prema potrebama društva, premda u većini slučajeva ima dovoljno sredstava u proračunima država namijenjenih poticanju razvoja poduzetništva. Osobitu važnost u pružanju potpore početničkim poduzetničkim poduhvatima ima proces transfera inovativnoga razmišljanja, inovacija i naprednih tehnoloških procesa u uspješnu komercijalizaciju, odnosno uspješni poduzetnički pothvat.

Danas je jasno da su “poduzetničke sposobnosti i institucionalna podrška jamstvo

poslovnoga uspjeha i razvoja gospodarstva određene nacionalne ekonomije. Iz navedenih spoznaja proizlaze i osnovni zadatci suvremene države sa stajališta efikasnoga funkcioniranja gospodarstva, a mogu se svesti na sljedeće funkcije:

- utvrđivanje zakonskih okvira za funkcioniranje tržišta
- reguliranje financijskoga sustava
- utjecaj na alokaciju resursa u cilju povećanja efikasnosti privredne djelatnosti
- utvrđivanje okvirnih stopa dugoročnoga ekonomskoga rasta
- utjecaja na kratkoročna gospodarska kretanja
- utjecaj na unaprjeđenje konkurencije itd. (Škrtić, M., 2006.).

Osnovni preduvjet za djelotvorni doprinos jačanju poduzetničke aktivnosti u Republici Hrvatskoj postojanje je odgovarajućih institucija, njihova umreženost i koordiniranost, kako na lokalnoj, tako i na državnoj razini, uz korištenje najbolje svjetske prakse, kako bi dostupnost potrebnih informacija, resursa i usluga bila jednaka za sve potencijalne poduzetnike, bez obzira gdje su locirani. Konkurentnost i zapošljavanje odnosi se na financiranje inovacija, promicanje društva znanja, poduzetništva, zaštite okoliša te jačanje zapošljavanja kroz različite vrste ulaganja u ljudske resurse. Europska teritorijalna suradnja odnosi se na poticanje projekata prekogranične i transnacionalne suradnje gdje na zajedničkim projektima sudjeluju partneri iz pograničnih regija dvije ili više zemalja članica. Kohezijska politika Europske unije financira se iz tri glavna fonda:

1. Kohezijski fond – namijenjen je državama članicama čiji je bruto nacionalni dohodak po stanovniku manji od 90 % prosjeka dohotka u Europskoj uniji za financiranje projekata iz područja prometa i okoliša.

2. Europski fond za regionalni razvoj (EFRR) – za cilj ima jačanje ekonomske i socijalne kohezije u Europskoj uniji te smanjenje razvojnih razlika između njenih regija.

3. Europski socijalni fond (ESF) – potiče zapošljavanje i mogućnosti zaposlenja u Europskoj uniji. Europski fond za regionalni razvoj i Europski socijalni fond poznati su i pod nazivom strukturni fondovi.

Osim navedenih, na raspolaganju su i:

4. Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (EPFRR)

5. Europski fond za pomorstvo i ribarstvo (EFPR).

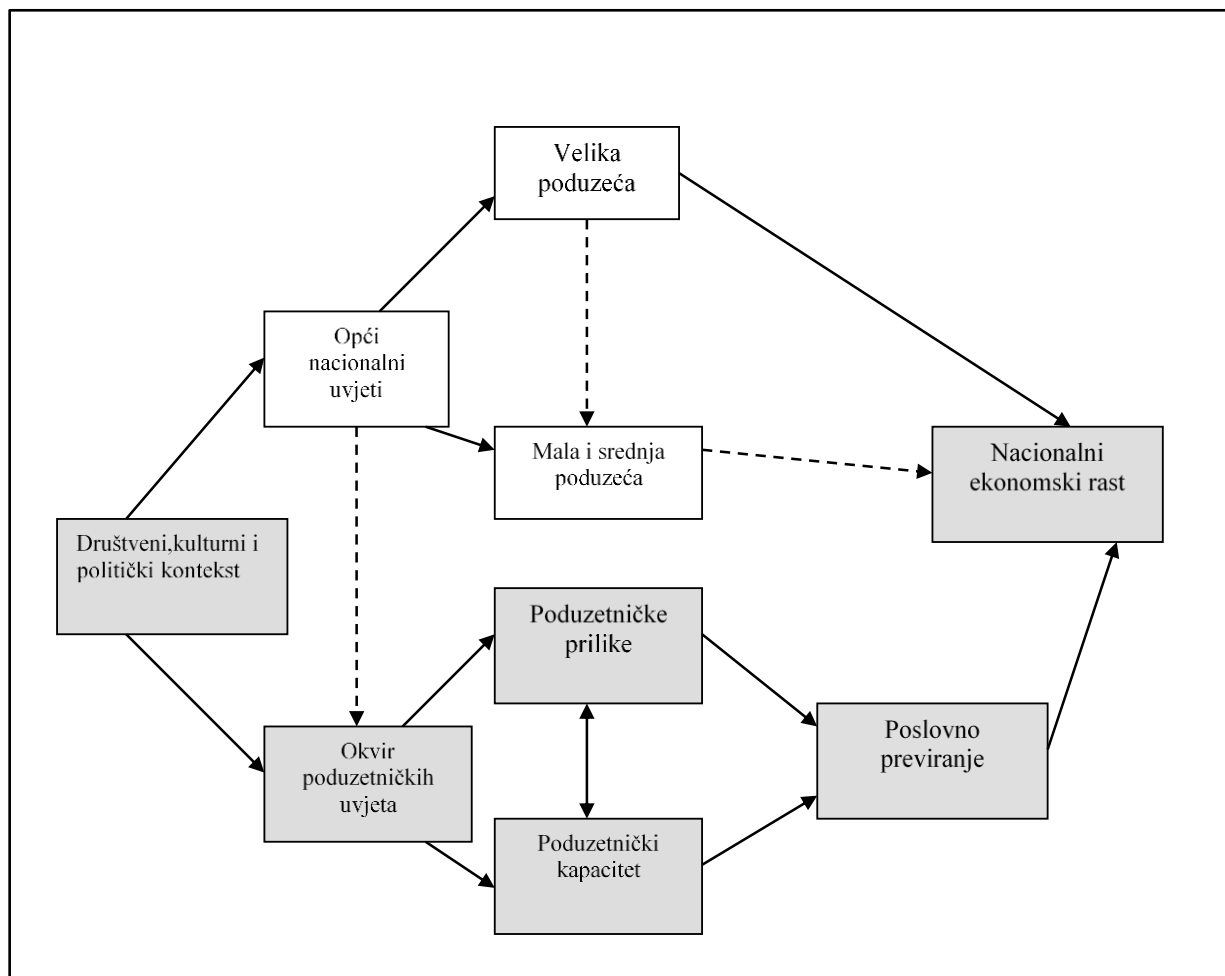
Ovih pet fondova nazivaju se i Europski strukturni i investicijski fondovi (ESI fondovi). Uz Ministarstvo gospodarstva, poduzetništva i obrta te HAMAG-BICRO-a, mnogo je drugih resornih ministarstava te tijela poduzetničkih potpornih institucija čije aktivnosti utječu na poslovanje subjekata maloga gospodarstva. Na lokalnoj i regionalnoj razini osnovane su poduzetničke potporne institucije, a mnoge od njih sufinancirala je lokalna i regionalna samouprava, Vlada Republike Hrvatske, Ministarstvo gospodarstva.

3. Uloga poduzetničke infrastrukture

Zaposlenost je temeljni preduvjet razvoja i ključni preduvjet sposobnosti nacionalnoga gospodarstva da održi korak s izazovima vremena. Kako na nacionalnom, tako i na regionalnom razini, održavanje visoke i stabilne zaposlenosti osnovni je cilj i želja svih razina vlasti. Svaka nezaposlenost ugrožava rast i razvoj nacionalnoga gospodarstva (u konačnici životni standard građana), a održivi razvoj moguće je postići jedino uz visoku stopu zaposlenosti. Razvijena poslovna infrastruktura predstavlja značajan instrument poticaja i razvoja poduzetništva i općega gospodarskoga razvoja određene sredine. Danas u Europi između područja i regija nastaju sve veće razlike. Zemlje koje će se brinuti o razvoju inovativnosti i poduzetništva, brže će napredovati i lakše otvarati nova radna mjesta. Povećanom mogućnošću zapošljavanja stanovništva i jačanjem poduzetničkih aktivnosti podići će se kvaliteta života. Na poduzetništvu

bazirana ekonomija „vapi“ za razvijenom "poduzetnički prijateljskom klimom" - u kojoj poduzetnik djeluje pod utjecajem manjih rizika, poduzetničke aktivnosti bujaju a privatne investicije rastu. (Vehovec M., 2002.) Uz pozitivnu poduzetničku klimu, kao bitnu odrednicu poduzetničkih društava (*entrepreneurial society*), mogu se spomenuti još i: kulturno prihvaćanje poduzetnika, umreženost poduzetničke infrastrukture, uspostavljanje financijskih tržišta, povećana ulaganja u istraživanje i razvoj, zaštita intelektualnoga vlasništva, privrženost edukaciji i obrazovanju, otvorenost društva za nove poduzetničke inicijative i slično.

Slika 1. Poduzetničko okruženje

Izvor: Škrtić, M. „Poduzetništvo“, Sinergija, 2006, Zagreb. str. 34.

4. Pojam i struktura poduzetničke infrastrukture

Kvalitetna infrastruktura zahtijeva i izgradnju poticajnoga poduzetničkoga okruženja. Stvaranje takvih potpornih mjera koje će omogućiti brži razvoj poduzetništva. Razvoj maloga i srednjega poduzetništva u Republici Hrvatskoj upozorava da mu treba posvetiti veću pozornost ne samo promjenom zakonodavstva nego i stvaranjem cijeloga niza poticajnih mjera koje će ubrzati njegov razvoj. Poticajne mjere koje poduzima Republika Hrvatska, porezne olakšice kod investicija, krediti i bespovratna sredstva daju rezultate u poticanju poduzetništva.

U razvoj lokalne uprave i samouprave uključilo se Ministarstvo gospodarstva i održivoga razvoja koje putem svojih proračunskih sredstava potiče razvoj poduzetničkih zona, inkubatora,

osnivanje klastera i tako pomaže poduzetnicima. Daljnji razvoj ovisi o državnim poticajima, ali i o učinkovitoj lokalnoj samoupravi i upravi koja će svojom učinkovitošću razviti različite oblike poduzetničkih zona, centara, inkubatora i drugih oblika koji će biti važni za daljnji razvoj poduzetničke infrastrukture okoline i gospodarstva. Kvalitetno poduzetničko okružje stvorit će uvjete za razvoj maloga gospodarstva i obrta, povećanje zapošljavanja, ali i za restrukturiranje gospodarstva.

Poduzetnička infrastruktura skup je zakonodavnih, institucijskih, tržišnih, komunikacijskih, prometnih, energetske, financijskih, obrazovno-savjetodavnih i drugih sustava kojima se osigurava učinkovitije odvijanje cjelokupne poduzetničke aktivnosti neke zemlje. Može se podijeliti na zakonodavnu, fizičku, financijsku i savjetodavno – obrazovnu. S gledišta poduzetnika, njegovih potreba, aktivnosti i zahtjeva infrastruktura se dijeli na unutarnju i vanjsku. Unutarnji činitelji infrastrukture, u modernom i kvalitetno organiziranom poslovanju najčešće se ustrojavaju sljedeće službe: informatička, istraživanje i razvoj, računovodstvena, revizijska, planska, kontroling, organizacijska, za upravljanje ljudskim potencijalima te služba općih poslova.

Vanjski činitelji „infrastrukture izvan gospodarskoga subjekta mogu se podijeliti na:

- institucionalnu (zakonodavnu) infrastrukturu
- komunalnu infrastrukturu
- financijsku infrastrukturu
- zdravstveno – socijalnu infrastrukturu
- obrazovno – savjetodavnu infrastrukturu
- uslužnu infrastrukturu
- industrijsku infrastrukturu“ (Horvat Đ., i Tintor Ž., 2006.).

Bez pomoći bilo koje od navedenih infrastruktura malo i srednje poduzetništvo ne bi moglo funkcionirati.

Karakteristika maloga i srednjega poduzetništva kao i obrta jest da se u njemu ostvaruju poduzetničke ideje. Novim je poduzetnicima početnicima uvijek problem financiranje jer ne posjeduju akumulaciju vlastitoga kapitala, a tijekom razvoja potreban im je dodatni kapital potreban za investicije. U tome glavnu ulogu ima financijsko okruženje ili financijska infrastruktura. Državne institucije koje potiču razvoj maloga i srednjega poduzetništva uz nadležna ministarstva su HBOR (Hrvatska banka za obnovu i razvoj) preko svojih kreditnih programa, te HAMAG (Hrvatska agencija za malo gospodarstvo) osnovana radi unaprjeđenja poslovanja malih i srednjih poduzetnika i obrtnika i to davanjem jamstva za kredite i dodjeljivanjem bespovratnih potpora i financijske pomoći. Uloga je HAMAG-a da kao stručni servis koordinira provedbu poticajnih mjera drugih nositelja, radi povezivanja mjera, te da prati i analizira postignute rezultate.

5. Istraživanje uloge poduzetničke infrastrukture u poticanju malo razvoja maloga i srednjega poduzetništva u Republici Hrvatskoj

Uvidom u dostupne podatke poduzetničke infrastrukture u poticanju razvoja maloga i srednjega poduzetništva u Republici Hrvatskoj, autor je uočio da je potrebno provesti istraživanje o trenutačnom stanju u kojem se nalaze mala i srednja poduzeća u Republici Hrvatskoj. Cilj istraživanja bio je dobivanje relevantnih podataka vezanih uz ulogu institucionalnih potpora te ulogu dostupne poduzetničke infrastrukture u razvoju samih poduzeća. Istraživanje je provedeno metodom ispitivanja pomoću anketnog upitnika u 75 poduzeća koja posluju u Republici Hrvatskoj koja su u domaćem ili stranom vlasništvu. Provedena je metoda slučajnoga uzorka te su odgovori dobiveni od menadžera i vlasnika poduzeća. Anketa je provedena u izravnom kontaktu s poduzećima kako bi se prepoznao trend

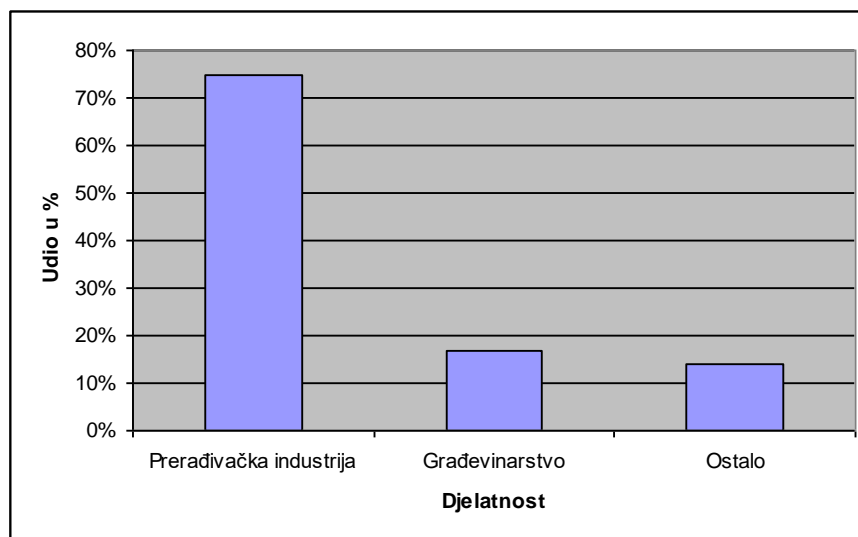
o ulozi poduzetničke infrastrukture i dobio izravni uvid u probleme kojima se svakodnevno susreću vlasnici poduzeća. Među navedenim ispitanicima nalazila su se poduzeća različitih profila. Istraživanje je provedeno telefonskom anketom, izravnim kontaktom ili pisanim putem. Anketni upitnik strukturiran je od četiri glavne skupine pitanja. Prvi dio upitnika sastojao se od osnovnih informacija o poduzeću, drugi dio sastojao se od pitanja vezanih za investicijsku klimu utvrđivanjem važnosti faktora važnih za poslovanje, treći dio upitnika od pitanja vezanih za ocjenu kvalitete faktora bitnih za poslovanje samoga poduzeća i investicijsku klimu, dok se zadnji dio se sastojao se od pitanja vezanih za planove i očekivanja poduzetnika o poslovnoj klimi u budućnosti.

U anketi su postavljena sljedeća pitanja, i to:

1. osnovne informacije o poduzeću
2. većinski vlasnik poduzeća
3. broj zaposlenih
4. broj zaposlenika kojima je omogućen program stručne edukacije u zadnje 3 godine
5. glavna nabavna tržišta za potrebne proizvode, sirovine i usluge
6. unaprjeđenje proizvodnje ili proizvoda u posljednje 3 godine
7. ocjena vlastitoga iskustva u pogledu kvalitete sljedećih usluga i procedura:
geografskoga položaja regije, ugled regije kao odredišta za poslovanje, produktivnost i kvaliteta radne snage, raspoloživost dobavljača, potrebnih usluga itd.
8. izvori informacija korišteni prilikom izbora investicijske lokacije
9. ocjena uslužnost institucija
10. ocjena dostupnosti i kvalitete poduzetničke infrastrukture
11. ocjena dostupnosti i kvalitete potrebnih nekretnina za obavljanje poslovanja
12. ocjena omjera kvalitete i troškova radne snage (produktivnost)
13. ocjena raspoloživosti potrebne radne snage
14. ocjena suradnje s domaćim istraživačkim centrima ili fakultetima
15. najveće prepreke angažiranju domaćih dobavljača u većem opsegu i/ili uzroci eventualnoga smanjenja njihovoga angažmana
16. ocjena efekata ulaska u zonu/inkubator
17. ocjena rezultata ulaganja u poduzetničku infrastrukturu
18. zainteresiranost za rad u inkubatoru/poduzetničkoj zoni.

U uzorku anketiranih poduzeća (n=75) prevladavaju poduzeća prerađivačke industrije (75 %) i to posebno vezana uz preradu metala koja čine više od trećine uzorka (35 %). Ostala poduzeća iz uzorka najviše su koncentrirana u sektoru građevinarstva (17 %) i proizvodnje ostalih nemetalnih mineralnih proizvoda (8 %). Većinski vlasnik poduzeća je kod većine ispitanika domaća pravna ili fizička osoba, samo 14 % ispitanika navelo je da postoji stranac u vlasničkoj strukturi. Na slici 2. grafički su prikazani navedeni podatci.

Slika 2. Struktura uzorka sukladno NKD-u

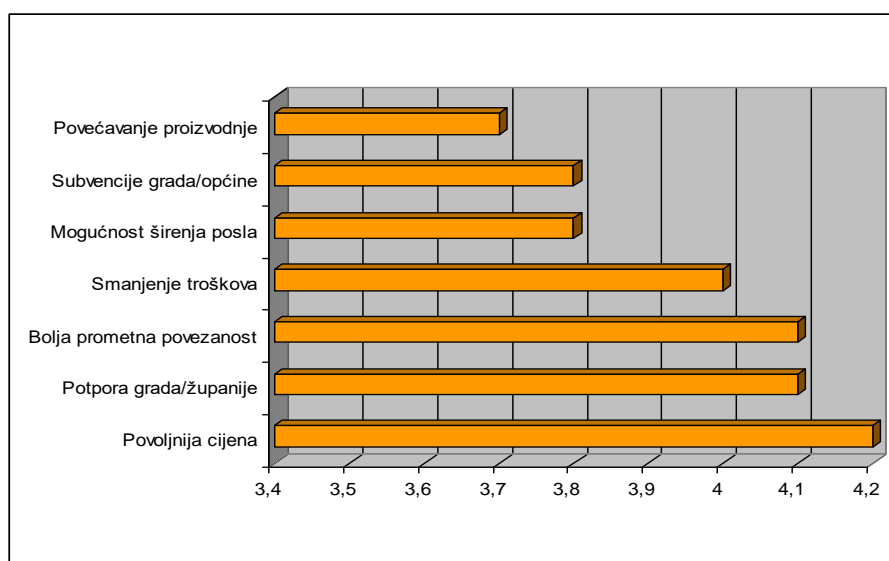

Izvor: Izrada autora

5.1. Interes poduzetnika za korištenje poduzetničke infrastrukture

Imajući u vidu da javna uprava u potiče seljenje i izmještanje poduzeća iz gradskih središta u poslovne zone ne iznenađuju dobiveni podatci gdje su najbolje ocjenjeni čimbenici povoljnije cijene zemljišta i potpora javne uprave. Sedam najbitnijih čimbenika za ulazak u zonu ili inkubator ispitanici su poredali na sljedeći način: povoljna cijena najma prostora ili kupnje zemljišta (4,2), te potpora javne uprave (4,1), bolja prometna povezanost (4,1). Sljede smanjenje troškova poslovanja (4,0), subvencije javne uprave, mogućnost širenja posla zahvaljujući boljim uvjetima (3,8), te konačno povećavanje proizvodnje (3,7) (Slika 3.).

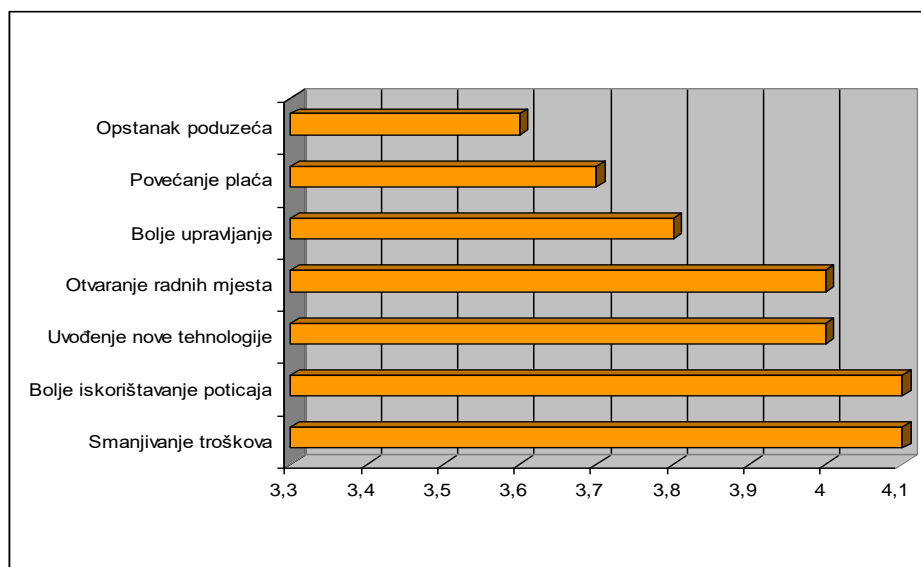
Slika 3. Razlozi ulaska malih i srednjih poduzeća u zonu/inkubator (važnost razloga od 1 do 5, pri čemu 1 = najmanje važno, 5 = najvažnije)

Izvor: Izrada autora

Poduzetnici su pozitivne rezultate ulaganja u poduzetničku infrastrukturu po važnosti rangirali na sljedeći način: smanjivanje troškova, bolje iskorištavanje poticaja (4,1), uvođenje nove tehnologije, otvaranje novih radnih mjesta zbog boljih uvjeta (4,0), bolje upravljanje (3,8), dok su ostali pozitivno ocijenjeni efekti povećanje plaća (3,7), te opstanak poduzeća (3,6) (Slika 4.).

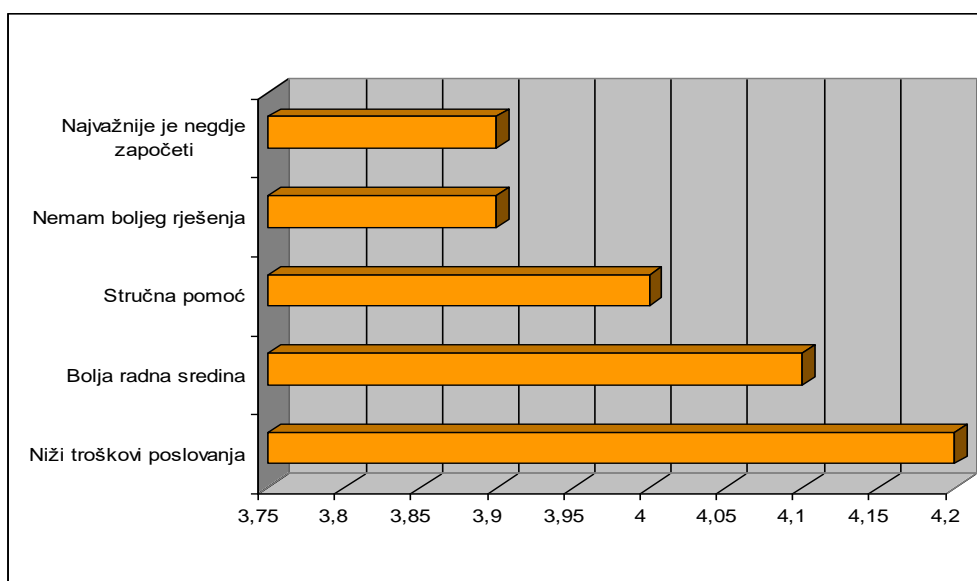
Slika 4. Pozitivni rezultati ulaganja u poduzetničku infrastrukturu - ocjena poduzetnika (važnost od 1 do 5, pri čemu 1 = najmanje važno, 5 = najvažnije)

Izvor: Izrada autora

Redosljed motiva koji su motivirali poduzetnike za ulazak u poslovnu zonu ili inkubator s obzirom na važnost je sljedeća: niži troškovi poslovanja (4,2), bolja radna sredina (4,1), te mogućnost stručne pomoći (4,0), nepostojanje boljeg rješenja (3,9), te sljedeći najvažnije je negdje započeti (3,8) (Slika 5.).

Slika 5. Ocjena važnosti motiva poduzetnika za rad u poslovnoj zoni/inkubatoru (važnost od 1 do 5, pri čemu 1 = najmanje važno, 5 = najvažnije)

Izvor: Izrada autora

6. Zaključak

Istraživanja znanstvenika iz područja gospodarstva ukazuju da javna uprava trebaju usvojiti model poticanja maloga i srednjega poduzetništva kako bi ono bilo sposobno odgovoriti izazovima koje im nameće gospodarsko okruženje, te lakše prevladati jaz prisutan u funkcioniranju na konkurentnom tržištu. Kvaliteta institucionalne podrške od presudnoga je značaja za malo i srednje poduzetništvo i o njoj ovisi koliko će ljudi krenuti u poduzetnički pothvat i koliko će malih poduzeća preživjeti na tržištu na početku njihovoga poslovanja. Provedenim istraživanjem utvrđeno je da poduzetnici pozitivno ocjenjuju ulogu inkubacijsko poduzetničke infrastrukture iz razloga kao što su povoljnija cijena zemljišta, smanjivanje troškova poslovanja, bolje iskorištavanje poticaja, što sve u konačnici utječe na rezultate poslovanja i konkurentnost malih i srednjih poduzeća. U radu je provedeno istraživanje među poduzetnicima koji su ocijenili poduzetničku infrastrukturu te potvrdili i pozitivno ocijenili napore države putem institucija kako bi sami poduzetnici podigli konkurentnost u bespoštednoj borbi na svjetskom tržištu. Domaća, pa i strana literatura nije u dovoljnoj mjeri obradila sam značaj poduzetničke literature zato jer se ona ne može uvijek svesti pod zajednički nazivnik u različitim državama zbog razlika u veličini nacionalnoga dohotka, razlika u gospodarstvima između država i regija, te međusobne isprepletenosti između državnih institucionalnih potpora.

Istraživanja o poduzetničkoj infrastrukturi trebalo bi kontinuirano provoditi jer bi samo takvim načinom imali brz i kvalitetan povrat informacija kojim bi javna tijela formirala kvalitetnije politike pomoći malom gospodarstvu.

Literatura

1. Bahtijarević-Šiber F., (1994.) Poduzetništvo kao temeljna poluga ekonomskog razvoja, Slobodno poduzetništvo Zagreb
2. Bahtijarević-Šiber F., (1995.) Značaj i zadaci managementa u motiviranju zaposlenih, Slobodno poduzetništvo

3. CEPOR, Izvješće o malim i srednjim poduzećima u Hrvatskoj-2019, <https://www.cep.hr/izvjesce-o-malim-i-srednjim-poduzecima-u-hrvatskoj/> (25.02.2022.)
4. Europska investicijska banka, https://european-union.europa.eu/institutions-law-budget/institutions-and-bodies/institutions-and-bodies-profiles/eib_hr, preuzeto 23.01.2023.
5. HAMAG-BICRO (2023.) Strategije i zakonodavni okvir, <https://hamagbicro.hr/zakonodavni-okvir/> preuzeto 20.02.2023.
6. HAMAG-BICRO (2023.) Bespovratne potpore poduzetnicima, <https://hamagbicro.hr/bespovratne-potpore/>, preuzeto 20.02.2023.
7. Hisrich, R.D., Peters, M.P., Shepherd, D.A., (2011.) Poduzetništvo 14-15.
8. Horvat, Đ., Tintor Ž., (2006.) „Poduzetnička ekonomija“, Trgovačka akademija, Zagreb, str. 60.
9. Kolaković, M., Morić Milovanović, B., Turuk, M. (2008): Access to finance of Croatian SMEs, Global Business & Economics Anthology, Kantarelis, Demetri (ur.). – Worcester, USA: B&ESI, str. 304-311.
10. Lisowska R., (2016) The Potential of Business Environment Institutions and the Support for the Development of Small and Medium-sized Enterprises (85 – 101)
11. M. Vehovec, (2002.) Evolucijsko - institucionalan pristup razvoju poduzetništva, u: Poduzetništvo, institucije i sociokulturni kapital, Institut Ivo Pilar, Zagreb, str. 29-30.
12. Nacionalna razvojna strategija 2030, <https://hrvatska2030.hr/> preuzeto 28.01.2023.
13. Narodne novine (2017.) Zakon o unapređenju poduzetničke infrastrukture. Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/652/Zakon-o-unapre%C4%91enju-poduzetni%C4%8Dke-infrastrukture>, preuzeto 27.01.2023.
14. Poduzetništvo i mala i srednja poduzeća u EU, https://single-market-economy.ec.europa.eu/smes_en, preuzeto 26.01.2023.
15. Programi Republike Hrvatske 2021.-2027. <https://razvoj.gov.hr/istaknute-teme/eu-fondovi-2021-2027/operativni-programi-republike-hrvatske-2021-2027/4854> preuzeto 25.01.2023.
16. Singer, S., Šarlija, N., Pfeifer, S. i Oberman Peterka, S. (2022.), GEM HRVATSKA 2021.: Što čini Hrvatsku (ne)poduzetničkom zemljom? Zagreb: Centar za politiku razvoja malih i srednjih poduzeća i poduzetništva. <https://www.cep.hr/wp-content/uploads/2022/06/GEMpublikacija-2021-WEB.pdf> preuzeto 21.12.2022.
17. „Strateški okvir za razvoj 2008. – 2012.“ Središnji državni ured za razvojnu strategiju i koordinaciju fondova EU., Zagreb, str. 53.